

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.02.1996, sp. zn. 3 Cdon 193/96, ECLI:CZ:NS:1996:3.CDON.193.1996.1

Číslo: 21/1997

Právní věta: Zavedení národní správy podle dekretu č. 5/1945 Sb. neznamenal odnětí vlastnictví ve prospěch jiného subjektu. Nedošlo tu tedy k přechodu věcí na stát ve smyslu ustanovení § 6 zákona č. 87/1991 Sb., popřípadě k převzetí věci státem.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.02.1996

Spisová značka: 3 Cdon 193/96

Číslo rozhodnutí: 21

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Národní správa

Předpisy: 5/1945 Sb. 87/1991 Sb. § 6

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobci se domáhali, aby žalovanému výrobnímu družstvu bylo uloženo, aby s nimi uzavřelo dohodu o vydání domu č.p. 980 s pozemky parc. č. 109, parc. č. 176/8 a parc. č. 475/1 v S. Nemovitosti původně vlastnili žalobkyně M. V. spolu s manželem B. V. st., který zemřel v roce 1962. Žalobci M. P. a B. V. ml. jsou pak jejich společnými dětmi. Podle doložených rozhodnutí - výměrů bývalého Okresního národního výboru v P. (a to jednak ze 17. 5. 1950 zn. 551-18/4-1950-VIII/1 a z 1. 6. 1951 zn. X/1-191.1-1951) byla na uvedené nemovitosti zavedena národní správa s odkazem na dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. Prvním výměrem byla národním správcem ustanovena Krajská družstevní rada v O. Druhým výměrem byl první výměr zrušen, jím ustanovený národní správce odvolán a novým národním správcem ustanovena bývalá Ústřední rada družstev. Na základě nedoloženého výměru téhož ONV z 27. 3. 1952, zn. X-191.1/1952-K, byla v pozemkové knize vymazána poznámka národní správy a současně poznamenáno zavedení "likvidační národní správy". Na nemovitostech vážly vysoké pohledávky Okresní spořitelny a záložny v P., které původní vlastníci nemohli splácet z důvodů nastalé politické perzekuce. Podle tvrzení žalobců pak 29. 8. 1952 byly nemovitosti prodány v dražebním řízení zkrácenou formou Ústřední radě družstev. Později byly převedeny na žalované výrobní družstvo. Žalobci svůj nárok opírali zpočátku o ustanovení § 6 odst. 1 písm. e) zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. V průběhu řízení pak odkazovali na ustanovení § 6 odst. 2 téhož zákona s tím, že vydanými výměry bývalého Okresního národního výboru v P. se nemovitosti dostaly do vlastnictví státu bez právního důvodu tak, že si je přisvojil. Smlouva z 29. 8. 1952 pak byla neplatná, neboť Okresní spořitelna a záložna v P. jako likvidační správce nebyla vlastníkem nemovitostí a nemohla je tedy převádět.

Okresní soud v Prostějově rozsudkem ze dne 30. listopadu 1992 žalobě zcela vyhověl a rozhodl o náhradě nákladů řízení a o soudním poplatku. Po zjištění, že žalobci splňují předpoklady oprávněných osob podle zákona č. 87/1991 Sb. a že své nároky uplatnili včas, dospěl soud prvního stupně k závěru, že “způsob, jakým přešlo vlastnické právo ze žalobců na Ústřední radu družstev, a poté na žalované výrobní družstvo, je v rozporu s ustanovením, o které se opírá (§ 2 odst. 1 písm. c/ zákona č. 87/1991 Sb.). Podle soudu prvního stupně rozhodování výměry bývalého ONV v P. “o národní správě, likvidační správě a poté o nařízení likvidační dražby... se dalo na popud státu – ONV v P. Za těchto okolností se soud domnívá, že i tyto případy měl na zřeteli zákon č. 87/1991 Sb., i když přímo výslovně v zákoně se toto neuvádí.”

K odvolání žalovaného Krajský soud v Brně svým rozsudkem po připuštění dílčí změny návrhu na zahájení řízení, týkající se části textu navržené dohody, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl. Dále ho potvrdil ve výroku o náhradě nákladů řízení a rozhodl o soudním poplatku a o nákladech odvolacího řízení. Podle názoru odvolacího soudu nejsou žalobci oprávněnými osobami podle zákona č. 87/1991 Sb., neboť je nelze považovat za fyzické osoby, jejichž věc (případně jejich právních předchůdců) přešla do vlastnictví státu v případech uvedených v § 6 téhož zákona. “Národní správa nepředstavovala institut, na jehož základě by došlo k odnětí majetku. Vlastníku majetku bylo odnímáno právo dispoziční, ale nikoliv právo vlastnické. Zavedení národní správy tedy v žádném případě s sebou neneslo změnu ve vlastnických vztazích a zavedením národní správy se v daném případě stát, představovaný bývalým ONV v P., vlastníkem nemovitostí nestal a nemohl stát... Pokud tehdejší ONV v P. rozhodl tak, že likvidační správou pověřil Okresní spořitelnu a záložnu v P., bylo to v intencích ustanovení § 16 odst. 2 dekretu č. 5/1945 Sb. a tím dal ... i souhlas k likvidaci ve smyslu ustanovení § 22 odst. 2 citovaného dekretu.” Okresní spořitelna a záložna v P. nebyla státní institucí, neboť okresní spořitelny a záložny jako “ústavy lidového peněžnictví” byly podle zákona č. 181/1948 Sb. družstvy a přeměnily se na státní spořitelny až dnem účinnosti zákona č. 84/1952 Sb., o organizaci peněžnictví, tj. dnem 1. 1. 1953, tedy po převodu uvedených nemovitostí na Ústřední radu družstev. “V žádném případě nešlo o státní orgán nebo státní instituci, ale o družstevní právnickou osobu. I následné změny ve vlastnických vztazích byly vždy ve vztahu k družstevním organizacím... a nelze dovodit, že by kdy došlo k převodu či přechodu vlastnického práva na stát.” Odvolací soud pak dospěl k závěru, že žalobci neprokázali, že by nemovitosti přešly do vlastnictví státu, a proto je nelze považovat za oprávněné osoby ve smyslu ustanovení zákona č. 87/1991 Sb.

Proti rozsudku odvolacího soudu podali všichni žalobci dovolání s tím, že toto rozhodnutí vychází z nesprávného právního názoru (důvod podle § 241 odst. 2 písm. d/ o.s.ř. před novelou provedenou zákonem č. 238/1995 Sb.). Podle nich nebyl dán žádný zákonný důvod podle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. k zavedení národní správy na majetek původních vlastníků. Výměry bývalého ONV v P. o zavedení národní správy jim nebyly ani doručeny. Žalobci dále zpochybňovali platnost kupní smlouvy z 29. 8. 1952 s ohledem na potřebu přivolení okresního národního výboru podle dříve platného zákona č. 65/1951 Sb., o převodech nemovitostí a pronájmech zemědělské a lesní půdy, jakož i platnost navazujících převodních smluv mezi orgány či organizacemi výrobního družstevnictví. Pod ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb. pak lze “zařadit i případy, kdy zde schází řádné rozhodnutí nebo kdy vůbec rozhodnutí není a kdy stát i přes tyto nedostatky a nezákonnosti nemovitosti jako prvý převzal a dále s nimi nakládal jako vlastník”. Žalobci dále odvolacímu soudu vytýkají, že se ve svém rozhodnutí vůbec nezabýval politickou perzekucí bývalých vlastníků ve smyslu souvisejícího ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona č. 87/1991 Sb. Navrhli, aby rozhodnutí odvolacího soudu bylo zrušeno a věc mu vrácena k dalšímu řízení.

Žalovaný navrhl, aby dovolání žalobců bylo zamítnuto, neboť k přechodu vlastnictví k nemovitostem na stát nikdy nedošlo. “Pokud by žalobci zpochybňovali jeho vlastnické právo s tím, že by se sami za vlastníky považovali, nemohli by se s úspěchem dovolávat zákona č. 87/1991 Sb.”

Nejvyšší soud svým rozsudkem dovolání dovolatelů zamítl a žalobcům uložil zaplatit žalovanému

družstvu společně a nerozdílně 230 Kč na úhradu nákladů řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí.

Z odůvodnění:

Dovolatelé nenamítali, že řízení bylo postiženo některou z vad uvedených v ustanovení § 237 o.s.ř., případně že v řízení došlo k jiné vadě, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a ani dovolací soud tyto vady neshledal. Při vázanosti dovolacím důvodem uplatněným žalobci se proto dovolací soud soustředil na správnost právního posouzení věci odvolacím soudem.

Žalobci uplatnili nárok, aby žalovaný s nimi uzavřel dohodu o vydání nemovitostí podle ustanovení § 5 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb. Tomu odpovídají jak jejich tvrzení v řízení o okolnostech převzetí nemovitostí státem, tak sám žalobní návrh. Jedním z předpokladů takového nároku je přechod věci, o jejíž vydání jde, do vlastnictví státu v rozhodné době podle ustanovení § 3 a § 6 zákona č. 87/1991 Sb. Odvolací soud na základě nezpochybněných skutkových zjištění dospěl k závěru, že tu nemovitosti na stát nikdy nepřešly. Tento právní závěr je správný. Dovolací soud v tomto směru odkazuje na správné odůvodnění rozsudku odvolacího soudu a dále je jen rozvádí a reaguje na dovolací námitky žalobců.

Nemovitosti byly ve vlastnictví původních vlastníků až do realizace "likvidační dražby" (provedené zřejmě za použití ustanovení § 570 a násl. a § 481 zákona č. 142/1951 Sb. /tehdy platného občanského soudního řádu/ o exekuční likvidaci s tzv. zkráceným dražebním řízením). V době této likvidaci předcházející byla vlastnická práva bývalých vlastníků omezena zavedením národní správy. Národní správa pro ně znamenala omezení v užívání a disponování s nemovitostmi. Představovala zajišťovací opatření k jí dotčenému majetku; nešlo však o odnětí vlastnictví ve prospěch jiného subjektu. Po celou dobu trvání národní správy nemovitosti nespravoval a neužíval stát - jeho orgány či organizace tzv. státního sektoru, ale orgány či organizace družstevní povahy. To platí vzhledem k ustanovením § 1 a § 22 zákona č. 181/1948 Sb., o organizaci peněžnictví, platným až do 1. 1. 1953, i ve vztahu k bývalé Okresní spořitelně a záložně v P. Na převzetí nemovitostí státem, představovaným bývalým Okresním národním výborem v P., s tím, že s nimi nakládal jako vlastník, nelze z ničeho usuzovat. Tento orgán státu pouze činil administrativní opatření - vydával individuální správní akty o zavedení národní správy (výměry). Tuto činnost však nelze v žádném případě považovat za výkon vlastnického práva či správy majetku nebo za užívání nemovitosti. Ostatně po dobu trvání národní správy byly nemovitosti užívány jako školící zařízení výrobních družstev.

Lze tedy uzavřít, že právní posouzení věci odvolacím soudem v tom, že nemovitosti nikdy nepřešly do vlastnictví státu, je správné. Dovoláním napadený rozsudek odvolacího soudu tedy nespočívá na nesprávném právním posouzení věci a je správný. Proto bylo za použití ustanovení § 243b odst. 1 o.s.ř. dovolání žalobců zamítnuto.

Pro úplnost považuje dovolací soud za vhodné vyjádřit se k dalším dovolacím námitkám žalobců, které nemohly ovlivnit výsledek dovolacího řízení:

Zjevné politické perzekuci původních vlastníků nelze tu přikládat právní význam, neboť ustanovení zákona č. 87/1991 Sb. zmiňující perzekuci (§ 2 odst. 1 písm. c/, odst. 2) je spojeno s přechodem věci na stát (§ 6 odst. 2 ve spojení s § 3 a § 6 odst. 1). Zákon č. 87/1991 Sb. nenapravuje následky všech křivd, ke kterým v rozhodné době došlo, nýbrž jen některé z nich v zákoně uvedené.

Pokud žalobci v dovolání poukazují na nezákonnost výměrů bývalého Okresního národního výboru v P. o zavedení národní správy, zpochybňují jejich právní účinky i platnost následných převodů vlastnictví k nemovitostem, nemohly by tyto skutečnosti, i kdyby byly dány, mít vliv na správnost zamítavého rozhodnutí soudu. Tuto argumentaci, jež je v rozporu s předchozími tvrzeními žalobců o nabytí věci státem, nelze dobře použít v řízení, v němž se žalobci domáhají na žalovaném, aby mu bylo uloženo uzavřít s nimi dohodu o vydání věci podle zákona č. 87/1991 Sb. Předpokladem uložení

takové povinnosti žalovanému totiž je to, že věc, jež má být vydána, přešla do vlastnictví státu, popřípadě že byla státem převzata. Z výše uvedeného však plyne, že se tak v daném případě nikdy nestalo.

Výrok o náhradě nákladů řízení vychází z ustanovení § 243b odst. 4, § 224 odst. 1, § 151 odst. 1 a § 142 odst. 1 o.s.ř., když v tomto řízení úspěšnému žalovanému vznikly náklady představované jedním úkonem a režijním paušálem jeho advokáta (vyjádření k dovolání) v celkové výši 230 Kč podle dříve platné vyhlášky č. 270/1990 Sb. (§ 13 odst. 6 a § 19 odst. 3).